

Er zit muziek in ons archief

Josée De Clerck, Amsab-Centrum
Antwerpen

«Zingen is een wonder, melodie is toverdrank, en niemand weet precies hoe dat werkt. Ook diepe kenners van de ziel weten niet uit te leggen, hoe deun en ritme, met of zonder woorden, zo uit-de-hand-lopend kunnen roeren in het menselijk gemoed. Dat het werking heeft, weet iedereen. (...) Dat wist Hitler, dat weet het Vaticaan evenzogoed als het Leger des Heils, (...) en het besef was er ook bij de voortrekkers van de arbeidersbeweging in de vorige eeuw.»⁽¹⁾

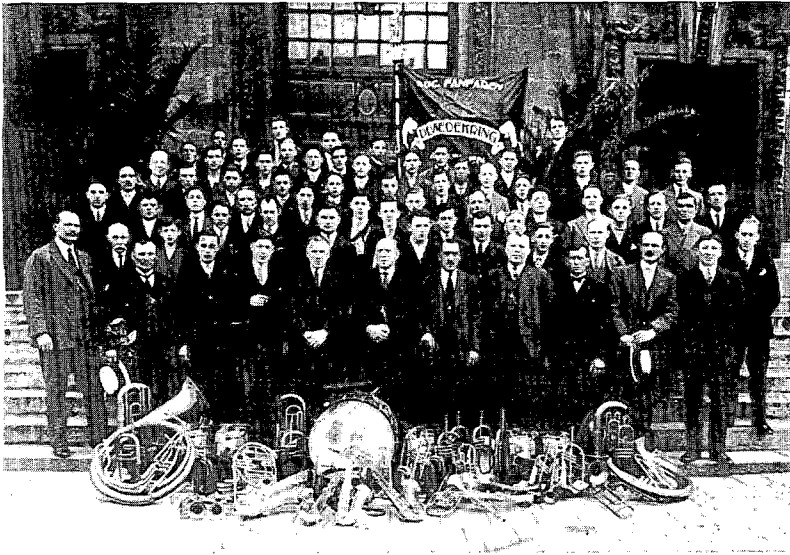
Inleiding

Muziek was belangrijk in de pioniersjaren van de socialistische beweging. Met het zingen van revolutionaire liederen kon in de 19^e eeuw uiting gegeven worden aan verzetgevoelens en aan het verlangen naar een betere toekomst. Het socialistisch solidariteitsgevoel werd aangewakkerd samen met een verhoogd klas-senbewustzijn. Deze liederen waren meestal op rijm en dus gemakkelijk te onthouden door het laag- of meestal zelfs ongeschoolde volk. Een aantal van deze liederen werd op muziek gezet en vormde het beperkte repertoire van pas ontstane socialistische fanfares of harmonies⁽²⁾.

Volgens Van Laar ontstonden muziekkorpsen spontaan "uit den drang van de omstandigheden met de verrassende snelheid van den groei van kampervoelien in het bosch"⁽³⁾. Zij waren de - niet zo stille - getuigen van het idealisme, de solidariteit, de moed en het doorzettingsvermogen van de militanten van het eerste uur. Uit de ontstaansgeschiedenis van menig korps blijkt hoe sterk het verlangen leefde om manifestaties en optochten met muziek te kunnen opluisteren. In de nota's van Alfons Engels (medestichter van de socialistische fanfare De Vredekring), bewerkt door Frans Detiège (oud-voorzitter van De Vredekring), vinden we volgende passage: "Maar wij konden onze optochten niet opluisteren met muziek. Indien wij dit hadden, zouden wij de arbeiders beter op straat kunnen brengen. Om te manifesteren voor hun rechten. Een muziekkorps moesten wij hebben. Maar hoe aan een muziekkorps geraken? Dat was een droom die ons niet meer met rust liet."

Een fanfare of harmonie was een handig propagandamiddel om de politieke ideeën uit te dragen in de wijken en buitengebieden en zo de mensen op straat te krijgen, om de indruk van macht te vergroten op de buitenstaanders maar ook om het enthousiasme van de eigen militanten op te zwepen. Muziek fungeerde tevens als trekpleister om het grote publiek naar de (politieke) voordrachten te lokken⁽⁴⁾.

Het oprichten van een muziekkorps was echter geen eenvoudige opdracht. Liefhebbers moesten worden aangezocht. Sommigen waren reeds muzikant en brachten hun eigen instrument mee, voor de anderen moest voor opleiding gezorgd worden. Men moest over een lokaal kun-

De Vredekring: de eerste socialistische fanfare in Europa

nen beschikken om te repeteren en een bestuur aanstellen. Onmiddellijk staken ook financiële problemen de kop op, want de aankoop van instrumenten was een dure aangelegenheid. Soms nam de coöperatieve de aankoop van de eerste instrumenten op zich⁽⁵⁾. Om de kosten te dekken werd dikwijls creatief te werk gegaan. Soms kon met een beperkte bezetting, tegen betaling, een concert ten beste gegeven worden. Soms werden steunlijsten opgemaakt, of, zoals bij de start van de fanfare De Vredekring, 'acties' uitgegeven. Het totaalbedrag voor de aankoop van haar instrumenten bedroeg 2200 frank, een enorm bedrag in die tijd, maar het mocht in termijnen afbetaald worden. Dus werden er bons - zogenaamde 'acties' - aangemaakt ten bedrage van 5 frank, die men trachtte te verkopen. Elke afnemer van een instrument moest iedere maand 2 acties afnemen. Het was de bedoeling dat deze acties later terug ingeleverd konden worden, maar nergens is

er een spoor terug te vinden van enige wederinkoop.

Tussen 1881 en 1914 werden in de provincie Antwerpen in totaal twaalf socialistische harmonies of fanfares opgericht, alle te situeren in economisch belangrijke steden of dorpen, waar de socialisten een sterke groep vormden: Antwerpen en directe omgeving, Hoboken, de Rupelstreek, Lier, Mechelen en Turnhout. We vermelden hier onder meer: De Vredekring, De Werker, De Scheldezonen, Arbeid en Kunst, Vooruit (Lier) en De Volharding (Berchem)⁽⁶⁾.

In het tijdschrift *Diapason* van de Vlaamse Federatie van Socialistische Muziekkorpsen en Zangkringen van België (VFSMZ) is een oproep verschenen aan de muziekverenigingen om hun archief te deponeren of te schenken aan Amsab. Langs deze weg herhalen wij graag deze oproep. Wij verwierven wel reeds het archief van De Vredekring.

De Vredekring: de oudste socialistische fanfare in Europa.

"Je voudrais bien dire ceci. Tout ceux, ici présent, n'ont qu'un seul but: battre l'injustice et l'inégalité dans le monde entier, afin que les hommes vivent enfin en paix. Pour cela j'ai choisi: 'Cercle de la Paix'⁽⁷⁾."

Met deze woorden van Télésphore Maquet - medestichter van De Vredekring - kwam de eerste socialistische fanfare in Europa in 1881 aan haar naam.

De ontstaansgeschiedenis van de socialistische fanfare De Vredekring is meermaals uitvoerig beschreven in diverse jubileumuitgaven. Dat het verhaal zo volledig en voorzien van menige anekdote opgetekend kon worden, getuigt van een opmerkelijke toewijding en bezorgdheid van alle betrokkenen door de jaren heen. In het verslag van de algemene jaarvergadering van 23 maart 1930 lezen we onder meer: *"Het woord wordt verleend aan Jef De Beuckelaer, oud spelend lid der maatschappij. Deze geeft een breed voerig verhaal aangaande de stichting der maatschappij, en overhandigde tevens een relaas der feiten sinds 1884 tot 1895 om ons toe te laten eene volledige geschiedenis samen te stellen van onze Fanfare."* Aan de hand van nota's van Alfons Engels (medestichter van De Vredekring), die later bewerkt werden door Frans Detiège (oud-voorzitter van De Vredekring), konden de eerste vijftig jaren beschreven worden. Het is een verhaal waarin het toeval - zoals zo dikwijls - een rol speelde. Het toeval dat Télésphore Maquet - een Luikse metaalbewerker, overtuigd socialist én muzikant - en Henri De Laet - machinist op de overzetboot die Maquet kwam her-

stellen - met elkaar in gesprek bracht. Henri De Laet was lid van de 'sektie', zoals de Antwerpse groep socialisten doorgaans genoemd werd. Een vergadering werd bijeengeroepen bij Leon Engels in de Diepestraat te Antwerpen. Daar werd beslist van start te gaan met een 'mirliton'-club. Een mirliton is een rieten of kartonnen fluitje, aan beide uiteinden afgesloten met een vliesje. Echte instrumenten konden pas later aangekocht worden. Om de zware financiële last hiervan te kunnen dragen, werden de hierboven vermelde 'acties' uitgegeven. Na het aanvaarden van het voorstel van Maquet om de fanfare De Vredekring te noemen, was de stichting een feit. Reeds in april 1881 werd deelgenomen aan het Landelijk Kongres van de Partij, dat gehouden werd onder voorzitterschap van Louis Bertrand in het café Van Straelen aan de Van Straelenstraat. Muzikleider werd uiteraard Maquet en Jef Van Hoof werd, omwille van zijn totale inzet, tot voorzitter verkozen. Het zou het begin worden van een eeuw lang muziek 'voor de goede zaak', ten dienste van de beweging. Met succes werd deelgenomen aan een eerste Antwerps muziekfestival en het muziekkorps werd met aanvragen overstelpt. Van een vergoeding was nooit sprake en soms betaalden de muzikanten zelf hun reiskosten. Meestal vergezelden de vrouwen hun mannen. Ze liepen achteraan de optocht en moedigden de muzikanten aan, want *"zij waren bezielde met een heilig ideaal: de vrijmaking, de ontvoogding van de arbeidersklasse"*⁽⁸⁾. Dat de optredens van De Vredekring in die eerste jaren niet zonder slag of stoot verliepen, kan men zich best indenken. Een voorbeeld hiervan wil ik u niet onthou-

den. De passage komt uit het relaas van een betoging, ingericht samen met de vrijdenkers De Solidaire, voor het openbaar onderwijs en het algemeen stemrecht: "Men hoorde het aan de muzikanten, aan de slaggen van Jef Schram op de grote trom, aan het zingen van de betogers: er zat kruut in de lucht. (...) Aan de Quinten Matsijs-doorgang wachtte ons een zeer onverwachte gebeurtenis. Eenklaps hoorde men paardegetrappel en daarop het bevel: 'Chargez moi cette canaille'. Een 10-tal gendarmes kwamen aangestormd, de sabel in de lucht zwaaiend. (...) De paarden stijgerden en wilden hun berijders tegen de grond smijten. (...) Twee gendarmes waren gekomen aan het vaandel en aan het spandoek. De vaandeldrager Leon Engels, kreeg een klap op de hand en liep een erge wonde op, de stok werd gedeeltelijk versplinterd en in het vaandel zelf was een grote snede. Fons Engels, die mede op het vaandel lette, kreeg een houw op het hoofd, liep een ernstige wonde op en de slag was van die aard, dat zijn hoed aan het wapen hangen bleef. (...) Op dat ogenblik vlogen bierglazen door de lucht: een gendarme viel van zijn paard en werd op het gaanpad gedragen, het paard liep de Grote Markt op. Zo kwam er ruimte en konden wij ons terugtrekken (...)"⁽⁹⁾.

Het waren woelige jaren.

Maar ook op zuiver muzikaal vlak liet De Vredekring zich niet onbetuigd en nam jaarlijks - met succes - deel aan diverse muziekfestivals. Tijdens haar meer dan een eeuw durende geschiedenis bleef de fanfare, in voor- en tegenspoed, muziek maken ten dienste van de beweging.

Het archief van De Vredekring bevat goed gedocumenteerde jaaroverzichten van de activiteiten vanaf 1911 en een reeks verslagboeken beginnend in 1930; een eerste kasboek dateert van 1906. Vele affi-

ches, foto's en iconografisch materiaal zijn bewaard gebleven.

Bevinden zich eveneens in dit archief: de documenten van de Vriendenkring van Tamboers en Klaroenen, gesticht op 12 april 1959 met het doel propaganda te voeren, morele steun te verlenen en gelden in te zamelen ten voordele van het trommel- en klaroenkorps; de documenten van het Majorettenkorps De Roosjes, opgericht op 1 mei 1978.

- (1) J. VAN DE MERWE, *Gij zijt kanalie! Heeft men ons verweeten*, Utrecht-Antwerpen: Bruna & Zoon, 1974, p. 29.
- (2) M. HEYSE, *Kulturele uitingen van socialistische te Gent: 1885-1905*, licentiaatsverhandeling, 1974, pp. 88-89.
- (3) A. VAN LAAR, *De Geschiedenis van de Arbeidersbeweging van Antwerpen en Omliggende 1860-1925*, Antwerpen: Ontwikkeling, 1926, p. 238.
- (4) M. HEYSE, *Kulturele [...]*, p. 113.
- (5) M. HEYSE, *Kulturele [...]*, p. 111.
- (6) G. VERMOTE, C. BAETEN, *Harmonies, Fanfares en Brassbands in de provincie Antwerpen*, Gent: Snoeck-Ducaju, 1992 pp. 33-34.
- (7) G. MAEREMANS, opgevoerd m.m.v. Soc. Toneelkring Multatuli, *Evocatie "De Vredekring 100 jaar jong"*, 1981.
- (8) F. DETIËGE, F. VAN BOCXLAER, voorwoord door W. GELDOLF, *De Vredekring 85 jaar!*, Antwerpen: De Voorzorg, 1966, p. 20.
- (9) F. DETIËGE, F. VAN BOCXLAER, voorwoord door W. GELDOLF, *De Vredekring [...]*, p. 24.